ver 2025-05-11

Det rika Nova Vallis

© Nydala Byalag

ROLLER

Gamle Ingar, munk - Hans
Unge Ingar, munk - August
Fader Sven, abbot - Pär
Gamle Lindorm, munk – Mats S
Unge Lindorm, novis – Oskar
Johannes, munk - Gustav
Hagbard, munk, urkundsvårdare – Mats K
Torald, munk, skaffare - Peter

Per i Svenstorp, bonde – Dennis
Bo i Fiskaby, bonde – Mats S
Nils i Bosaryd, bonde – Fredrik
Tomas, Nils dräng - Johan
Ingemar Yring, häradsfogde - Christer
Katarina i Rolstorp, ung änka – Magdalena
Hennes barn- Nikki, Estrid

Smeden – Mats S
Frun i Wrigstad - Maria
Herrn i Wrigstad - Christer
Krögarmor - Camilla
Olof i Bokåsa, mungigespelare - Oskar
Tomas, mungigespelare - Johan
Ingeborg, Olofs hustru - Signe
Anna i Hubbestad – Ida/Johanna
Ragnhild - Johanna
Tuppmor – Anna/ Ida
Estrid i Nydala – Ingrid
Dansflicka- Emma?

Två knektar – David och Fredrik
Extraknektar – Emma och Meja
En novis – Alfred
Eringisle Sunasson på Hultaby, jarl-Dennis
Jarlens hustru- Elly

Per i Holkaryd, vägvisare - Christer
Fader Albero, abbot - Peter
Arnulfus, munk - Gustav
Ernaldus, munk – Jan-Erik
Gunbertus, lekbroder – Agust/Oskar

+ dansare, lekbröder, marknadsfolk mfl

Akt I:	Bild 1	I Klosterträdgården
	2	I skrivarestugan år 1360
	3	Avraden
	4	Wrigstad marknad
Akt II:	Bild 5	Tröskning i Hubbestad
	6	I kapitelsalen en månad senare
	7	Jarlens besök år 1379
	8	År 1143

BILAGOR: Kommentarer
Noter

AKT I

Ouvertyr (Pase el agoa)

Sång (Motett)

lekbröder lämnar klosterträdgården under sång. Ingar syns i trappan

Den signade dag som vi nu se
från himlen till alla nu nedkomma.
Den blive oss säll, den sig låte te
oss alla till glädje och fromma.
Ja, Herren Den Högste alla nu idag
för synder och sorger bevare.

Och när aftonen kommer med vila god
oss vederkvick med förnyat mod.
Hugsvala själen vid nådens bord.
Din hjord, Herre, är trygg vid källan – Ditt ord.

Gamle Ingar kommer ner från trappan, scenyta A; varje gång gamle Ingar talar, spelar en flöjt psalmtemat i Ingars sång

Gamle Ingar
Så rofylld du är, Nova Vallis. Hos dig finns ingen ängslan. Du
vakar tryggt med dina mäktiga murar … och så har du gjort i sekler nu. Du har sett oss munkar komma och leva här, du har sett tvivel och trosvisshet växla i våra hjärtan och du har sett oss lämna det jordiska livet och gå till det himmelska.
Snart ska man säga, att också jag, broder Ingar, har lämnat det jordiska och gått till det himmelska livet. Snart ska inga spår synas längre efter mig här i klosterträdgården. Snart är min dag här på jorden slut.
Herre, har jag i någon mån kunnat fylla dagsverket du anförtrodde mig? Du känner min själs oro, du vet hur ofta jag har ängslats för mig själv och oss alla!
Jag minns när Herren förde mig hit till Nova Vallis för länge sen, jag var så ung och så hänförd av min kallelse och så säker på vad Herren ville med mitt liv. Men så, efter bara några år, greps min själ av ängslan och oro...

BILD 1. Örtagården

Hagbard, Johannes, Ingar och Lindorm in i örtagården via humlegården.
Under scenen rör sig Ingar och Lindorm innanför men nära staketet. De plockar, vänder och vrider på de växter som omtalas. Det är inte viktigt att replikerna återges ordagrant men ett något ålderdomlig bör behållas. Under samtalets gång rör de sig och kommer runt till publiksidan. Johannes och Hagbard står först i bakgrunden och ansluter mot slutet till utsidan.

Ingar
Jaså, Lindorm, så du binder dig en kyrkkvast?

Lindorm
Ja, det blir lättare att hålla sig vaken när vi går till kompletoriet på natten när jag har den att lukta på. Se här Broder Ingar, här har jag isop och åbrodd, och här är ”lokteblad” som doftar så gott.

Ingar
Men se här! Denna kan du också knyta in i kyrkkvasten! Här har du lite vinruta som skyddar dig mot onda tankar, men den tarvar varsamhet. Den smakar angenämt men om man nyttjar alltför mycket kan man få svåra plågor i magen.
Du behöver en kvast du, för att hålla dig vaken, jag behöver förr hjälp av örterna för att lättare falla i sömn. En varm dryck med smultron och Den gode Henriks målla hjälper till att ge ro inför sömnen, och naturligtvis kan man ha humle också, den stillar

Lindorm
Ja, Ingar, örtagården är verkligen en härlig plats! Kanske jag skulle tala med broder Johannes, han är ju vår örtagårdsmästare. Kanske kan han finna något arbete åt mig här.

Ingar
Ja, tala du med broder Johannes, han behöver säkert hjälp här. Själv har jag funnit det lättare att arbeta med gåspennan än med spaden. Men ändå är jag ofta här – Herren visar sig även i örterna! Se här på den lilla violen! Vilket under! Se på bladen, se vilken färg! Ingen silversmed skulle kunna göra något sådant, hur händig han än är. Vår herre har givit oss violen inte bara för dess skönhets skull. Han har också givit oss den för att vi ska ha något att tvätta sår med. Då läker de lättare och blir inte variga.

Lindorm
Kan man inte använda denna också när mar tvättar sår?

Ingar
Jo, det stämmer! Den kallas Barbala Christi, Kristi lilla skägg. Se så vackert röd den är i toppen, som blod.

Också denna ört gör läkningen lättare, särskilt om man har sår inne i munnen. Om behöver smörja såriga händer kan man blanda saften och göra en salva. Den kallas ringblomma.

Lindorm
Broder Johannes, låt mig få arbeta här i örtagården och få lära om läkande växter!
Vad finns det i kruset där?

Johannes
Här finns en tinktur som jag arbetat en tid med. Smaka!

Lindorm
Oh, det var starkt! Och sött! Vad finns det i den?

Johannes
Där finns honung för sötman, och där finns extrakt av många olika örter. Där finns den Heliga andes rot, som skyddar mot ondska, där finns malört … och lavendel som lugnar … och mycket mer.
Och… Javisst, vi kan tala med fader Sven så att du kan arbeta med mig här i örtagården.

Hagbard
Nej, nu måste vi gå till skrivarstugan!

Musik (So een mi ch'ha bon tempo)

Skrivarstugan. Scenyta B.

Hagbard, Johannes, Ingar och Lindorm går till sina platser vid bordet; de knäpper händerna till bön

Hagbard
Herre, visa mig Din väg och gör mig villig att gå den.

Övriga
Amen (korstecken).

Hagbard
Här, broder Ingar, är ditt arbete idag.

Ingar
Gåvobrev igen.

Hagbard
Det är Ingemund i Hökaberg, som ger oss sin gård till frälsning av hans och hans hustrus själar. Det här ska du skriva av.

Johannes
Vilket arbete har du för mig, broder Hagbard?

Hagbard
Detta är för dig, broder Johannes. Konung Magnus stadfästelse på kvarnen i Åby. (vänder sig till Lindorm) Och du Lindorm ska ta pimpstenen och skrapa de här pergamenten rena, så vi kan använda dem på nytt.

Lindorm
Jag önskar jag finge lära mig skriva som ni andra.

Hagbard
Du är novis ännu, Lindorm.

Lindorm
Alla konung Davids psalmer har jag lärt mig utantill. Nu är det bara en månad kvar av mitt prövoår, sedan får jag avlägga löftena och bli munk.

Ingar
Önska dig inte att bli skrivare, Lindorm.

Lindorm
Varför inte?

Ingar
Förr var det underbart att arbeta i skrivarstugan. Vi skrev av Bibeln och skrifter av fader Bernhard och andra heliga män. Vi gjorde överskrifter i rött … och vackra försilvrade bokstäver. Men nu för tiden, nu är det bara testamenten och köpehandlingar och gåvobrev.

Hagbard
För att det som görs inte ska falla ur minnet behövs brevensvittnesbörd. Det är ett nödvändigt arbete.

Ingar
Nödvändigt ja … men utan glädje.

Lindorm
Finner inte heller du glädje i att skriva av gåvobrev, broder Johannes?

Johannes
Att skriva det som är Gud välbehagligt, det finner jag glädje i. Och Gud behagas, när människor skänker bort sin egendom till själens frälsning.

Ingar
Är då Hökaberg priset för två själars frälsning?

Johannes
Du vet själv priset.

Ingar
Jag vet det. Men vem talar om för Ingemund att han far vill?

Lindorm
Inte förstår jag ditt tal, broder Ingar, men jag önskar ändå att få lära mig hantera gåspennan … att få pränta bokstäver istället för att utplåna dem.

Johannes
Kanske uppfylls din önskan.

Ingar
Kanske får du mest pränta siffror som broder Hagbard där.

Hagbard
Ja, idag skriver jag mest siffror. Det är avrad med några av våralandbönder från Svenarum. De kommer med korn och humle och smör.

Johannes
I år är goda skördar och beten.

Ingar
Också döden tar stora skördar. Pesten rasar i Östergötland och det sägs att den danske vargen, kung Valdemar, brutit in i Skåne.

Hagbard
Vi är trygga här. Jorden ger rikligt och fisket är välsignat. Vi har fått 1600 ålar från Skeen och 20 tunnor sill från Öland.

Ingar
Du präntar siffror i boken, broder Hagbard. Pränta dem bara inte för djupt i själen också!

Musik (So een mi ch’ha bon tempo)

BILD 2. Avraden

Abbot Sven och skaffaren Torald går nedför trappan och upp på scenyta B; munkarna hälsar

Torald
Nu ska avraden börja. Landbönderna är här.

landbönderna in från scenyta C, de bugar för abboten

Torald
Per i Svenstorp, du ska lämna tre pund.

Per
Här ä smöret.

Torald
Och god vikt har du.

Per
Åja, en har hatt friska kreatur å hatt hälsan själv mä. Å här ä en skäppa korn, gott mål uti fattimansdelen.

Torald
Har du skrivit, broder Hagbard?

Hagbard
Det är skrivet. (Per bugar och går åt sidan)

Torald
Näste är du, Bo i Fiskaby – ett pund smör. (väger)

Bo
Å oxa stå utanföre mä häcken full mä humle. I brögger vesst inte så lite här?

Torald
Det är till de sjuka. Du får lasta av i västra magasinet.

Bo
Jo … jag tänkte fråga om mia oxa, di ä så ömma i klöva, ja ä rädder di kan bli svåt sjuka.

Torald
Du ska åderlåta dem mitt i bringan, det hjälper.

Bo
Tack för dä rådet! I lär veta bot för både folk å kreatur. Ja, då kör ja mä humlelasset.

Torald
Jag ska se på dina oxar sedan. (Bo ut mot scenyta C) Du Nils i Bosaryd är näste. Du ska lämna 3 pund smör. (väger och nickar)
Skriv broder Hagbard.

Nils
Jaha, å här ä skäppa. I begäre då inte stort för gåren, dä kan ingen säja. En bor gott unner krumstaven, dä ä då säkert.

Abboten
Så du känner inte avraden tung, Nils?

Nils
Nä. Int'ä han tonger, bara Herren ger växt å vär.

Abboten
Den som beder varde givet.

Nils
Bönera får I sköta här. En får hålla sej te hacka å spae, när en är olärer å inte kan lägga ora.

Abboten
(ser sig omkring) Men inte är väl du den siste med avrad, Nils?
Jag ser ingen mer. (Nils ser sig frågande omkring)

Torald
Nej, avrad från Rolstorp skall också lämnas idag *Nils bugar för abboten och går bort till Per*
Är här ingen från Rolstorp?

Fogden
in från scenyta C, släpande på Katarina Här har ni er landbonden på Rolstorp, han är klädd i kjortlar! Pesten har tagit man hennes, så jag trodde hon skulle hålla sig undan idag … Å inte lär hon ha visat sig här heller, om inte jag hade gett henne skjuts! *knuffar fram Katarina*

Abboten
Du tjänar oss troget och träget, Ingemar Yring. Vi ska läsa en mässa för din själ.

Torald
(till Katarina.) Birger i Rolstorp – hans avrad ska du lämna. Två pund smör.

Katarina
(på knä framför abboten) Gode fader Sven, ge mej uppskov med min avrad! Pesten tog min man och vargen har rivit en ko!

Abboten
Uppskov kan du inte få. Du vet dina plikter.

Katarina
Käre fader Sven, olyckan har slagit mig. Tänk på mina små barn!

Abboten
Tänk istället på eden din man har svurit oss! Känner du landbondens ed?

Katarina
Nog känner jag eden.

Abboten
Låt mig höra!

Katarina
Jag lovar och svär min trohet och ärlighet till den heliga kyrkan, sankte Peder och Pawel och min herre abboten och hans rätte efterföljare.

Abboten
Den eden har du att hålla, om du vill förbli under klostrets hägn och undgå de eviga straffen.

Katarina
Jag vill fylla mina plikter, jag vill, men jag kan inte denna gång. Ha förbarmande med mig! Vart ska jag ta vägen om jag blir bortdriven?

Ingar
Fader, ge henne uppskov!

Abboten
Vad har du med detta att skaffa, Ingar? Varför ber du för en tredskande?

Ingar
För att hon är i nöd.

Abboten
Vi måste ha vår avrad. Först får en uppskov – vem känner sedan gränsen för vår nåd?

Ingar
För den heliga moderns skull, fader!

Abboten
Nåväl, Katterina. Olyckor har drabbat dig. Men före Mikaeli ska du lämna din avrad och dessutom 2 örtugar i penningar får du lämna för uppskovet, annars drivs du bort från gården. (till fogden) Det blir din sak, fogde!

Fogden
Det ska bli beställt som det är sagt, herr abbot!

Katarina
Tack, fader Sven! Tack, broder Ingar, för din förbön!

Torald
Sju pund smör och två skäppor korn – det kan vi sända till marknaden i Vrigstad i morgon.

Abboten
Du, broder Torald och du broder Johannes, ni båda far till marknaden med detta tidigt i morgon.

Torald
Vi har två unghästar, dem kan vi sälja nu, de är utan fel.

Abboten
Ni får ta hästarna med. Finns det ingen ull?

Torald
Jo, vi har både ull och lin till överflöd. Vi har också åtskilligt av Johannes tinktur, den som så många frågar efter, och vi har botande växter

Abboten
Då ska också det säljas. Men minns vår regel, Torald och Johannes: ni ska återkomma inom tre dagar, ni ska inte betinga er överpris och ni ska intet fel fördölja i varan.

Torald
Vi ska uträtta allt till det bästa.

Johannes
Allt till det bästa …

Abboten
Herren vare med eder! (munkarna går)

Ingar
Fader, jag har något att tala med dig om.

Abboten
Vi är ensamma. Vad bekymrar dig, Ingar?

Ingar
Mitt samvete är i nöd, för min och allas vår skull.

Abboten
Tala!

Ingar
Det är vår rikedom, som tynger mig. Vi bara räknar, säljer och köper. Vi säljer uppskov till en stackars änka för 2 örtugar. Vår egendom växer för varje dag – men våra själar blir allt fattigare.

Abboten
Vi måste förvalta och förkovra våra egendomar, det är vårt arbete. Vi arbetar och beder enligt vår ordens motto.

Ingar
Vi beder med halva hjärtat och räknar pengar med den andra halvan. Fader Bernhard livnärde sig på kornbröd och kokta boklöv i Malörtsdalen, och Kristus åtrådde inte annat än knapp kost och klädnad. Men vi, deras efterföljare, vi lever i trygghet och överflöd! Fader Bernhard säger, att fattigdomen är vår ordens amma.

Abboten
Vi är fattiga för oss själva, men rika för de fattiga.

Ingar
Vi ger åt de fattiga, jag vet det. Men vi ger inte bort lusten att härska, vi åtrår makt. Intet gift och intet svärd är förmer än härsklystnaden, det är fader Bernhards egna ord.

Abboten
Vi åtrår egendom för att kunna växa och bli flera. Ju mer vår orden utbreds, desto mer förhärligad blir Gud.

Ingar
Så vinner vi egendom, men förlorar hänförelsen och ödmjukheten. Ödmjukheten är en trappa till Guds hjärta.

Abboten
Att äga och förvalta jorden i arbete och bön är en av Guds uppgifter till oss, och att fylla sin uppgift är också en väg till guds
hjärta.

Ingar
Du förstår mig inte, fader! Vårt sinne är vänt mot det jordiska. Som elden föds ur gnistan, så föds fördömelsen ur begäret att äga. Den märkliga fru Birgitta i Vadstena säger att prästerna sammanträngt Guds tio budord till ett enda …

Abboten
Vilket är det?

Ingar
Sträck ut handen och giv pengar!

Abboten
Broder Ingar! Den onde inger dig ditt tal! Bed Gud om sanna tankar och minns dina löften om lydnad och trohet mot klostret, de är heliga. Att hålla dem är rätta vägen. Min välsignelse, Ingar!
(går uppför trappan)

Ingar
Må Herren taga min ängslan ifrån mig! Ska jag stanna här och låta min ande dö? Här, där frälsningen säljes för ett hemman och en mässa läses för betalning? Eller ska jag lämna mitt kloster och bryta mina heliga löften och gå min egen väg, botens och livets?
Upplys mig, Herre – hjälp din tjänare att finna din väg!

(Ingar går ut mellan läktarna)

Gamle Ingar *ser efter unge Ingar*
Ja, jag lämnade klostret den gången, jag bröt mitt lydnadslöfte. Var det Din mening, Herre, att jag skulle söka Dig utanför klostrets murar? Var det Din mening att min ängslan skulle bli än värre ju mer jag sökte. Även broder Johannes och broder Torald lämnade klostret vid den tiden. *De* begav sig åstad på fader Svens uppdrag, *jag* gick i trots mot honom. *Jag* ängslades och sökte Dig, Herre. *De* gladdes åt sitt ärende till Vrigstad marknad...

Musik (Bransles de Bourgogne)

*

BILD 3. Vrigstad marknad. Scenyta C.

(*musiken spelar upp; det vimlar av folk, som saluför och handlar; vid ett bord sitter Olof, Tomas och några andra; de gestikulerar och pratar, tar emellanåt en klunk öl*; *krögarmor passar upp; smeden har eld i ässjan och hamrar vid sitt städ; tuppmånglerskan bjuder ut en tupp*

Smeden
(ser Torald, ropar) Hör du munk! Nu har jag skott hästen du sålde till Per i Lundby. Han var halt.

Torald
Nähä, det är inte sant! Hästen var felfri.

Smeden
Dä såg jag väl själv när jag skodde'n, att han var halter.

Torald
(tar i) Vi döljer inga fel i det vi säljer! Det är vår regel å den följer vi! Du ljuger, smed! Jag har inte sålt nån halt häst.

Smeden
Så, så, så – bli inte så hög i tonen! Att jag bara säjer va ja själv har sett får du väl tåla. Här … ta dej en klunk! (räcker över kruset; Torald dricker)

Torald
Gott dricka har du … men ljuger gör du! Nu letar vi reda på Per i Lundby och frågar honom om han blev lurad.

Smeden
Ska ja ta kruset mä me?

Torald
Ja, gör det!

t.v. står broder Johannes; Frun och Herrn i Vrigstad kommer fram till honom

Frun
(niger) Se god afton, broder Johannes! Är det till att vara ute i marknadsbestyr för klostrets räkning?

Johannes:
Ja, och vi har redan avyttrat det vi skulle, broder Torald och jag. Så nu går jag här och gläder mig åt att se att så många är krya och gör sig glada här i Vrigstad.

Herrn
Ännu har inte digerdöden tagit kål på oss alla, vilket Gud förbjude, och så länge man lever och har hälsan, får man tacka.

Frun
I Nydala skördar pesten också liv, har vi hört.

Johannes
Det finns gårdar, där ingen överlevt.

Herrn
Och i klostret?

Johannes
I klostret är alla ännu friska … Vi dricker varje dag avkok på den här örten. Det är Spansk Körvel och den skyddar mot att få peste*n.*

Herrn
Då vill vi köpa vad som återstår av den!

(*gapskratt från dryckeshörnan, där tuppmånglerskan försöker sälja en tupp till Tomas)*

Tomas
Nej du, en örtug för den där! Nog för att ja är lite fuller, men helt dummer ä ja inte. Du får allt ge mej ett redit bud om du ska få den där tuppafulingen såld.

Olof
Men va ska du mä en tupp te? Ha'n som sällskap, när du söker drängastä härnäst?

Tomas
Kanske dä du, dä vore kanske inte så dumt, en sulle i alla fall vakna i tid om morgnarna. (Olof skrattar.)Va dä så rolit dä?

Olof
Nä (skrattar igen) … nä, dä va väl inte så rolit mä dä. (flinar) Ja, di kan inte låta bli! Tänk Tomas, du flöttar runt mä den där tuppen … då vet ingen va folk kommer å säja … du lär få ett enkelt tillägg på namnet ditt! TuppaTomas!

Tomas
Ajaj du, dä tuppaköpet tål å tänka på … kanske (reser sig och går mot marknadsstånden och tuppmånglerskan; musiken spelar upp när Tomas passerar några av flickorna) Ja kommer snart tebaks

Dansflicka
Nu spelar lekarna upp! Kom så dansar vi!

(dansarna ner till scenytans mitt; folk följer efter)

DANSVISA (Ronde)

A Kom i vår ring, alla glada tärnor!
Fjärran är de, liksom himlens stjärnor,
alla de män som vi ville bjuda.
Ska här inte finnas en enda ungersven?
Kom i vår ring, alla glada svenner,
kom och dansa och var våra vänner,
alla de män, som vi ville bjuda.
Ska här inte finnas en enda ungersven?

B:1 Inga svenner finns det här
ni får dansen tråda för er själva, så det är.
Nöjsamt är att se därpå
unga, täcka tärnor dejligt dansande på tå.

Dansa, dansa, vindarna kan sjunga
dansa, dansa medan ni är unga.
Fiddlor, flöjter glada toner göra
skrattande och fagra ni turerna föra.

B:2 Se en sven det kommer här
ni får dansen tråda här tillsammans, så det är.
Nöjsamt är att se därpå
ungersven och tärnor dejligt dansande på tå.

Dansa, dansa, vindarna kan sjunga
dansa, dansa medan ni är unga.
Fiddlor, flöjter glada toner göra
Skrattande och fagra ni turerna föra.

(vid senare delen av dansen återvänder Tomas med tuppen i bur, tar med Olof, de dansar båda med i de sista takterna)

Olof
Men köpte du tuppkräket ändå?

Tomas
Ja, jag ska fria mä'en.

Olof
Du är då inte redit veti, du! Har du hört talas om nån som friat mä ett fjäderfä … en kalv eller ännu bättre en ko skulle väl gå, men en tupp! Hon skrattar bara åt de eller ger de en lusing.

Tomas
Ho ä inte sån som ger örfilar, ho ä goe å mjuke. Jag prata mä'na i ettermeddas här oppe i backen.

Olof
Å som en blixt har du fäst de vena, så nu ska dä gå unnan mä frieriet!

SÅNG (Dinderin med mungiga)

Olof (sjunger; notbild 1; Tomas spelar mungiga)

Du ä då galen så hälften kan va
rusa åsta
Nån du knappt känner å tror du får "ja"
dä går inte bra!

(fortsätter sjunga; notbild 2)

Ta dä lite varligt nu
om du söka ska en redi fru.

Olof (talar) du måste förstå att sånt här ä allvarlit. Stå nu inte å se ut som du va döv. Jag vet vad jag talar om, för jag är både gift och klok …

Tomas Jo, åtminstone gift … men du ä mindre klok än jag är döv.

Tomas (sjunger; notbild 3; Olof spelar mungiga)

Ja du, ja hör, ja hör, ja hör
att du ä på ett bekant predikarhumör!

(fortsätter sjunga; notbild 1)

Om nån är galen så int ä dä ja.
Å kvinna ä bra!
Å ja ä säker att ho säjer "ja".
Dä kan vi slå va'!

(fotsätter sjunga; notbild 2)

Dä oss passar båda två
att varann till äkta makar få.

(talar) Så va inte ängsli du! Det här ska gå som en dans. Ja ä ju inte alldeles tappad bakom en vagn, ser du.

Olof En kan ju unnra, var du ä tappad … som en dans sa du.

Olof (sjunger; notbild 3; Tomas mungiga)

Ja du, ja hör, ja hör, ja hör
att i onödan jag vishetspärlorna strör

(fortsätter sjunga; notbild 1)

Du måste veta va ho duger till.
Kan ho steka sill?
Hur ä humöre? Som vär i april?
Då ä du vill!

(fortsätter sjunga; nu notbild 2)

Kan ho sköta om nåt djur?
Om ni får nå fler … än tupp i bur?

(talar) Kan ho spinna och väva fint? Tänk om ho ä slarvi och ödslar mä maten? Jo du, dä ä mycke å ta reda på!

Tomas
Men jag vet ju (med ett flin). Ho ä inte helt obekant, ser du. Ja har känt'na sen ho va liten! Har du förmanat färdit nu?

Olof
Nä, nu ska vi ha oss lite mer å släcka törsten mä. (går mot krogbordet)

Tomas
Dä ä de bästa du ha kômmet mä ida

Ingeborg
Nu ä dä dags å fara hemåt, barna ä trötta å den nye kultingen ä hongri. Var har du oxaspannet?

Olof
Nere bortom körka står di. Gå i förväg du, jag ska bara ha nåra ord mä Per i Hemmershult, så kommer ja sen.

Ingeborg
(skrattar) Di har åkt hem för länge sen (går uppåt backen) så du får nog tala mä nån annan. Men bara en, sen kommer du!

Olof
Du vet Ingeborg, ja töcker du blir grannare för var öl ja tar!

Ingeborg
Jodå, men ja ä redan tillräcklit granne, ser jag. Så bara en, annars far vi utan dej. (går och Olof dricker snabbt ur sitt öl och följer efter)

Johannes
(fram till Tomas) Har du ångrat köpet? (synar tuppen) Den är utan tadel, såvitt jag kan se.

Tomas
Räknas inte tuppen som en helig fågel?

Johannes
Jo, den påminner oss om att vi alltid ska vara vaksamma och inte bära svek i våra hjärtan.

Tomas
(glatt) Då passar den ju ännu bättre som friargåva! Ja, pesten tog henna man i våras å henna tupp to räven i går natt. E ko miste ho när vargen rev kreatur på försommarn, dä ä synd om na! Å fine ä ho … så nu har ja bestämt mej!

Johannes
Men för att följa skick och sed borde du vänta med frieriet till sorgeårets slut, tänk på det, Tomas!

Tomas
Då får ho tuppen nu, så hönera bli glaá, å mej få ho lite senare. Varje môra han gal, sa ho veta att de finns nôen som väntar, utan svek!

Johannes
Det var en vacker tanke …

Torald (*uppifrån kullen)*
Du ljuger!

Smeden
Och du som är munk, en helig man, ska du lura en stackars bonde?

Torald
Vi far aldrig med osanning, det var inget fel på hästen

Smeden
Ni har väl så det räcker där borta på klostret? Och så säljer ni halta hästar.

Torald
Nu tiger du!

(Smeden *skriker till och folk kommer springande i backen*)

Ragnhild

Har I sett broder Johannes?

Estrid
Där nere står han mä Tomas!

Ragnhild
Vilket spektakel! Sme'n bloar som en gris! Kom å hjälp te, broder Johannes!

Johannes
Vad har hänt? Är smeden skadad?

Dansflicka
Ja, han bloar så! Han trätte mä broder Torald å sen slogs di, å munken högg'en i benet mä en kniv! Kom!

Johannes
Har broder Torald skadat en medmänniska? Det förbjude Gud!

alla springer uppåt marknadsbacken; kvar sitter Katarina i
; Tomas går fram till henne

Tomas
Katarina?

Katarina
Kära nån, vilket oväsen.

Tomas
Jag hörde att räven tog din tupp.

Katarina
Ja, det är bara elände nuförtiden

Tomas räcker fram tuppen

Katarina
Men Tomas! Är den till mig?

Tomas
Ja

Katarina
Jag vet inte hur jag ska kunna tacka.

Tomas
Vi kanske kan ta sällskap en bit på vägen. Det är en sak jag skulle vilja tala med Katarina om.

de lämnar platsen tillsammans.

Musik (Bransles de Borgogne)

PAUS

AKT II

Ouvertyr (Pase el agoa)

<u>BILD 4. Tröskning i Hubbestad. Framför scenyta C.</u>

Gamle Ingar in från trappan, .

Gamle Ingar
Herre, Du gav mig förtröstan som bönesvar det är sant men min ängslan och oro tog Du inte ifrån mig. Var det kanske Din mening – ängslades jag med rätta? Skulle jag söka Dig i världen? Var det därför Du lät mig se Dig i blommornas klara färger? Var det därför jag anade Din oändlighet i stjärnhimlens mönster?

Unge Ingar in mellan läktarna. Gamle och unge Ingar sjunger tillsammans

Gud, allt liv du skapat här
Gav du mål och mening
Men om jag förblindad är,
Lyft mig, Herre, var mig när
Led min väg och väl mig lär
Var Du mitt dagsverke tänkt
Så att jag kan tjäna där
Herre, lyft mig, var mig när

Unge Ingar lägger sig i hö
Katarina kommer gående med tuppen + barn
Hon får syn på Ingar som somnat

Katarina (*till barnen*)
Barn, gå in och lägg er! Mor kommer snart

Barn
Men mamma…

Katarina
Gå in bara, ja kommer

Barnen går motvilligt iväg

Katarina
Vem ä du? Va gör du här?

Ingar
Å, förlåt jag råkade visst somna till

Katarina
Herregud du ä munk!

Ingar
Guds frid mor Katarina. Jag är broder Ingar, känner hon inte igen mig?

Katarina
Jo, det gör jag nu. Det är ni som hjälpte mig vid avraden. Å kära nån har ni ångrat er?

Ingar
Hon kan vara lugn. Jag har lämnat klostret för att hjälpa er

Katarina
Hjälpa mig! Hur ska det gå till? Först fick jag tuppskrället och nu en munk som sover på gården. En vet inte va en ska tro

Ingar
Jag kan hjälpa Katarina å arbeta.

Katarina
Arbeta? Jag vet nog va karlar vill. Jag måste in till barna. Ligg du här i natt, jag står i skuld te dej. Du får följa med till Hubbestad och tröska om du så gärna vill arbeta

Ingar
Tack goa frun, jag ska inte va till besvär

Gamle Ingar
Ja, jag sov gott den natten. Var det din mening att söka dig i världen? Var det Du som ledde mina steg till Rolstorp och vidare till Hubbestad? Jag hörde Dig i slagornas taktfasta ljud…

Musik, Morisque 2 ggr

Musik (Hoboeckentanz)

Några kvinnor tröskar säd, Katarina, hennes barn och Ingar kommer gående.

Anna i Hubbestad
Har du munken med dig idag igen?

Tuppamor
Detta måste få ett slut.

Katarina
Hur är det fatt, broder Ingar? Kan du tröska mera råg?

Tuppamor
Kan munken tröska råg?

Anna i Hubbestad
Nä. Det kan han inte.

Tuppamor
Kan munken mala mjöl?

Anna i Hubbestad
Nä. Det kan han inte heller.

Tuppamor
Kan munken äta bröd?

Anna i Hubbestad
Jaha! Det kan han!

(Kvinnorna brister ut i skratt.)

Katarina
Tig med er! Ni gör narr av en helig man!

Ingar
Jag kan binda vackra böcker...

(Kvinnorna skrattar igen.)

Katarina
Han vill ju bara hjälpa mig!

Tuppamor
Ja, men på det här viset blir du inte hjälpt! Kom, munk, så jag får tala med dig.

Tuppamor tar Ingar avsides

Tuppamor
Att förstå er munkar är förunnat de välsignade.

Ingar
Ingen förstår mig! Abboten ger Katterina oförtjänta böter och bannar mig. Och när jag hjälper henne att arbeta för pengar så häcklar ni mig.

Tuppamor
Nu när Katterina har en rejäl friare så kan hon inte komma dragandes med en karl hit till Hubbestads tröskelag, munk eller ej. Det begriper du väl? Så sant Gud fader bor himmelen och den onde bor under våra fötter, så måste Katterina bo alldeles ensam på Rolstorp just nu. Ingen löskekarl eller förrymd munk får traska omkring på hennes tun.

Ingar
Du har rätt, jag hör inte hemma här.

Tuppamor
Nä, du hör väl hemma någon annanstans, eller hur?

Ingar avlägsnar sig medan Tuppamor går tillbaka till de vilande kvinnorna.

Tuppamor
Det var då ett tystlåtet trösklag! Än har du väl inte tjänat ihop dina avradspenningar, Katterina?

Katarina
Nej, jag har väl inte det.

Anna i Hubbestad
Två örtugar i bot. Det är ju en hel ko!

Tuppamor
Seså, det här var sista neken.

Musik (Hoboeckentanz)

(Musiken spelar. Kvinnorna samlar ihop kornen och barnen halmen.)

<u>BILD 5. I kapitelsalen. Scenyta B.</u>

Gamle Ingar
Ja, jag kom tillbaka till klostret. Jag minns det var på kvällen efter vespern. Bröderna tog emot mig med värme och glädje.På morgon efter ottesången gick vi, som brukligt, till kapitel i kapitelsalen för att läsa och begrunda ord ur skriften eller av fader Bernhard. Och jag gick dit för att bekänna överträdelsen mot vår regel och ta emot mitt straff...

(två knektar till häst in från höger; de binder hästarna till höger om scenyta B och smyger upp bakvägen till klostret; abboten och munkarna nedför trappan i procession, sjungande första versen av sången ”Dig Höge Fader”; de intar sina platser.)

SÅNG (Dig höge Fader)

Försångare (sjunger) Dig, Höge Fader, Dig Herre vi prisa
Du oss skyddar, Du håller vakt
Munkarna (sjunger) Du, Höge Fader, Du Herre giv lisa
outsagt får ondskan makt
Försångare Hör vår bön!
Munkarna Herre, hör vår bön, oss rena från allt ont
Försångare Hör vår bön!
Munkarna Herre, hör vår bön, oss rena från allt ont.

Abboten
Läs broder Hagbard!

Hagbard
(läser) När du går till kapitel, skall du väpna dig med tålamod och mildhet för att kunna motstå anklagelser, befogade eller obefogade. Har du förbrutit dig, så säg blott ”jag skall bättra mig”. Betänk att straffet är en himlens gåva och återgälda din anklagare det goda han gjort dig, då han befriat dig från bördan av en ouppklarad skuld.

Abboten
Läs nu om den helige Bernhards underverk!

Hagbard
(läser) Då den helige Bernhard låg i sin sista sjukdom, blev det nödvändigt att sända en av bröderna till en viktig förrättning i Tyskland. Till detta blev broder Henrik utsedd. Då han skulle begiva sig åstad var han ängslig för den långa farofyllda resan, det var nämligen vinter. Men mest av allt fruktade han att den helige fadern skulle dö innan han själv återvänt, och att han därigenom skulle bliva berövad delaktigheten i hans sista välsignelse. Men Bernhard välsignade honom och sade: ”Frukta inte, du skall oskadd vända tillbaka, och du skall finna mig så som du önskar.” Med den trösten sände han honom åstad.

Broder Henrik reste och i strassburgarnas land gick han över en
tillfrusen flod. Då brast plötsligt isen under fötterna på mulåsnan, som han red på. Han störtade i vattnet och strömmen drog honom med stor kraft under isen. Vad skulle han göra, omvärvd av vatten och is som han var? Då mindes han sin fader Bernhard och hans löfte, som inte kunde vara tomt. Strax tycktes honom den helige fadern vara närvarande. Han uppfylldes av stor hugsvalelse och märkte inte flodens ström och vattnets kyla. Med gudomlig kraft fördes han mot strömmen, och utan att han själv ansträngt sig, kom han tillbaka till vaken, där han fallit i, grep om kanten och kom oskadd därifrån. Han återvände välbehållen till Clairvaux och utbröt i tacksägelser, då han såg fader Bernhard kvar i livet och löftet så underbart infriat.

Abboten
Loquamur de ordine nostro! Låt oss nu tala om vår ordens angelägenheter! Överträdelser eller hemligheter, som behandlas i kapitlet må ingen omtala, vare sig med ord eller tecken. Har någon brott mot regeln att bekänna, så träde han fram!

Ingar
(*faller ned framför abboten*) Fader, jag har brutit mitt löfte och lämnat klostret utan ditt tillstånd.

Abboten
Du rymde från klostret och återkom först på tolfte dagen.

Ingar
Ja, fader. Mea culpa.

Abboten
Varför övergav du oss och våra gemensamma bördor?

Ingar
Fader, Du känner min själs ängslan – den blev mig övermäktig, den drev mig ut ur klostret.

Abboten
Din ängslan drev dig vilse. Har din vilja blivit en annan nu?

Ingar
Fader, jag vet nu, att det är här bland mina bröder jag skall verka och tända trons och hänförelsens eld på nytt.

Abboten
Du vill alltså stanna ibland oss och hädanefter hålla ditt löfte?

Ingar
Ja, fader! Tillgiv mig mitt brott!

Abboten
Stå upp, Ingar! Din synd är dig förlåten. Ditt straff som du må bära i tålamod och ödmjukhet blir tolv dagar i mörka stugan och vatten och bröd i fyrtio fredagar. Gå Ingar, och lev i lydnad mot mig och vår regel!

Ingar
(går till sin plats) Gud hjälp mig att lyda honom!

Johannes
Fader Sven!

Abboten
Tala, broder Johannes!

Johannes
Broder Torald har brutit mot regeln. (Torald fram för abboten) När vi var på marknaden i Vrigstad, dit du sände oss, blev broder Torald svårt drucken av öl och kom i träta och slagsmål med en smed. Broder Torald högg honom med sin skedkniv, så att han blev illa sårad i benet.

Abboten
Vad har du att säga härtill, Torald?

Torald
Det är mitt brott. Mea culpa.

Abboten
Du har illa tyglat din tunga och ditt sinne, Torald.

Torald
Ja, fader. Tillgiv mig!

Abboten
Ångrar du ditt brott och lovar bättring?

Torald
Ja, fader.

Abboten
Stå upp! Din synd är dig förlåten. Ditt straff, som du tålmodigt må bära blir: du skall i tio dagar fasta på vatten och bröd och i ett år vara den nederste bland munkarna. Gå Torald!
(Torald går och sätter sig längst bort på bänken)

Må vi alla efter förmåga fröjdas över den nåd och välsignelse som Herren låter vederfaras dem, som ha ett rent samvete och ett fromt sinne. Amen.

Övriga
Amen. (korstecken)

Abboten
Idag viga vi en broder till munk. Lindorm Eskildsson, kom fram!
(*Lindorm fram, böjer knä för abboten*)

Abboten
Sedan du lämnade världen och köttets väg har nu ett år förflutit. Det har varit ditt prövoår. Du är av äkta börd och du har lärt ditt psalterium. Idag upptages du i vår heliga gemenskap.

Lindorm
(lägger sina händer i abbotens) Jag lovar dig, ärevördigaste fader och dina rättmätige efterföljare, lydnad efter Sankt Benedikts regel intill döden.

Abboten
Den högtidlighet som nu begynt skall fortsätta i kyrkan sedan du fått tonsuren. Men först har du att underteckna ditt testamente. *(Johannes räcker abboten en rulle)* Du har sagt att du vill

förfara med din egendom så att dina gårdar Nederlid i Rydaholms socken och Släthult i Fryeleds socken samt allt du äger i penningar och löst skall tillfalla Nydala kloster som arv och eget *(knektarna syns smygande i trappan).*

Lindorm
Ja, fader.

Abboten
Underteckna då här med ditt bomärke. Din egendom tillhör sedan klostret och du själv är fattig, som du måste vara för att tjäna oss.

(abboten rullar ut pergamentet; Johannes räcker Lindorm en penna; han ska just skriva under, när de två knektarna kommer nedför trappan;)

Knekt 1 (David)
God afton

Abboten
Vems män är ni?

Knekt 1
Vi är sända av jarlen Sunasson i Hultaby.

Abboten
Jarlen Sunasson?

Knekt 2 (Fredrik)
Lindorm Eskilsson?

Lindorm
Ja

Knekt 2
Kliv fram

Lindorm går fram till knektarna

Knekt 1
Du följer med oss

Knektarna går fram till Lindorm, en av knektarna griper tag i hans armar och griper honom. Den andra knekten tar upp testamentet och håller upp det.

Munk 1 (Christer)
Släpp vår broder!

Knekt 1
Det ska bli andra än grårockarna som ärver dina gårdar, Lindorm Eskilsson

Knekt 2
River testamentet och trampar på det. Till abboten Där gick ett par feta hemman din näsa förbi, din latbuk

Abboten
Klostret står under konungens beskydd!

Munk 2 (Mats)
Vi dräper dom!

Munk 3 (Peter)
Vi driver dem ut ur klostret!

Abboten
(till munkarna) Tillbaka! Ingen må lyfta hand mot dem!
I Guds och konungens namn tillsäger jag er att släppa Lindorm och lämna klostrets område!

Knekt 2
Ja, ropa du på kungen och på Gud bara, du som är så smord i käften!

Knekt 1
Får du se vad hjälp du får!

Knekt 2
Det här (lyfter svärdet) tör tala tydligare än både Gud och jungfru Maria!

Knekt 1
Kom nu! (de rider iväg med Lindorm nedanför scenyta C, bort mot magasinet)

Munk 1 Christer
Släpp vår broder!

Abboten
(ropar) Detta har ni inte gjort ostraffat! I Guds och lagens namn – jag förbjuder det

Munk 4 Christer?
(upprörd) Fader Sven! Fader! Vad ska vi göra?

Abboten
Stilla era sinnen! Rätten är på vår sida …

Ingar
… och Gud!

Abboten
… vi sända konung Magnus bud, han tillåter inte sådant övervåld, därtill här i själva kapitelsalen, där abbotarnas gravar är. Många övergrepp har vi utstått till både egendom och rättigheter, men aldrig ett så skamligt som detta. Må himlen straffa dem!

(klockklämtning; alla lyssnar)

Johannes
Lås oss gå in i kyrkan!

Hagbard
Och bedja för broder Lindorm.

Ingar
Ska vi inte också bedja för hans förföljare?

Abboten
Kom, låt oss gå.

munkarna går uppför trappan, sjungande andra versen av sången "Dig höge Fader"

Försångare Dig, milda Moder Maria, vi prisa
Du oss skyddar, Du håller vakt.
Munkarna Du, milda Moder Maria, giv lisa
outsagt får ondskan makt.
Försångare Hör vår bön!
Munkarna Moder, hör vår bön, oss rena från allt ont
Försångare Hör vår bön!
Munkarna Moder hör vår bön, oss rena från allt ont.

BILD 6. Jarlens besök

Gamle Ingar
Det var en prövningens dag, när jarlens män bröt sig in i klostret. Det kändes som om Gud hade övergivit oss. Och det blev tyst och ensamt efter Lindorm, han var så gladlynt, hans tro var ljus och enkel som ett barns. Men den hjälpte honom att uthärda de hemska åren i jarlens fängelse. (sätter sig) Nu kommer kvällen och kylan. Det blir kallt för en skröplig lekamen.

Lindorm
(in från trappan, förvånat) Sitter du här, broder Ingar?

Ingar
Lindorm … jag tänkte just på dig …

Lindorm
Ska du inte gå i värmestugan och åderlåta dig som vi andra? Du får rundligare mat och slipper nattjänsten.

Ingar
Ni bedrar er själva. Åderlåtningen är bestämd som hjälp att bekämpa köttets begärelser – ni använder den för att få äta och sova mer. Det är bedrägeri mot Gud.

Lindorm
Men abboten har ju själv bestämt det … Du ser trött och sjuk ut, åderlåt dig och du får kött i sjukstugan och får sova i natt. Du behöver det.

Ingar
Min kraft är snart slut, det är sant, men sviker försakelsens bud gör jag inte.

Lindorm
Du tadlar mycket, broder Ingar.

Ingar
Det finns också mycket att tadla här, inte minst hos mig själv.

Lindorm
(*sätter sig bredvid Ingar*) Jag tänker ibland på åren bakom oss. Jag minns när jag var novis, redan då talade du om ljumheten och synderna. Alltid har du kommit med ord om bättring och bot. Jag har aldrig riktigt förstått dig, fast jag nu på sista tiden börjar ana något av vad du menar.

Ingar
Ingen har förstått mig. Jag har tolkat Herrens röst dåligt. Men många år att minnas är det verkligen – du blev fängslad en gång av jarlen på Hultaby, den dagen minns jag väl fast så många år har gått.

Lindorm
Fyra år satt jag i hans fängelse. Han tvingade till sig min egendom, men på tinget i Jönköping fick han lämna den tillbaka på kung Albrekts bud.

Ingar
Ja, fader Sven har skött många processer och vunnit många mål inför världens domstol. Jag har processat om själar, men jag har alltid förlorat.

Lindorm
Det sägs att jarlen blivit en from man nu. Fast from det var han då inte, när han kastade mig i sitt fängelse.

Ingar
Det går lätt att bli kallad from för den som har gårdar och kvarnar att skänka bort. Vad skriver ni i skrivarstugan nu?

Lindorm
Det vanliga. Många gåvor strömmar in för själars frälsning.

Ingar
Jag är glad att mina händer darrar så att jag inte kan skriva längre.

Lindorm
Du binder vackra böcker istället.

Ingar
Jag lagar mest de gamla. Helst vårdar jag fader Bernhards skrifter, så att deras dräkt är utan fläck och repa. Men ingen läser dem längre så träget.

Lindorm
Vi läser dem i kapitlet ibland.

Ingar
Snart binder jag inga fler böcker, mina krafter är slut.

Lindorm
Gud ger dig nya.

Ingar
Nej, Han vill inte bruka mig längre. Jag är en gammal man.

MUSIK (Ballett)

(under tiden har jarlen med följe kommit in från höger; står nu vid markeringen för porten; ringer i klockan.)

En novis
(in från trappan, springer fram till jarlen, tillbaka mot trappan, vänder sig i förbifarten mot Ingar och Lindorm) Jarlen Sunasson på Hultaby står vid porten och önskar tala med fader Sven!

Lindorm
(reser sig) Jarlen Sunasson! Honom släpper fader Sven inte in, jarlen som han sagt så många bittra ord om.

Ingar
Bitterheten blev mindre, bara han fick gårdarna tillbaka.

Lindorm
Kanske tiden har stämt fader Sven vänlig, många år har ju gått sedan jarlen förbröt sig mot oss.

(abboten och munkarna in nedför trappan)

Abboten

Låt jarlen komma in.

Novisen
(skyndar mot jarlen) Abboten väntar er, jarl Sunasson.

Jarlen
(*in, bugar för abboten*) Jag hälsar dig, fader Sven, och er Nydalas fromme bröder.

Abboten
Vad önskar du av mig?

Jarlen
Jag har en skuld att sona här. För länge sen bröt jag en gång klostrets frid och förgrep mig på en av er, min frände Lindorm Eskildsson.

Abboten
I den saken är rättvisa skipad.

Jarlen
Ja, av världens domstol. Förr var jag blind för de andliga tingen, men nu har mina ögon öppnats, nu vet jag att det finns en högre domare än konungen på tinget.

Abboten
Sant talar du.

Jarlen
För den skull kommer jag hit idag. Jag kommer med en bön om tillgift för mitt våld mot ditt kloster.

Abboten
Den bönen är hörd, jarl Sunasson.

Jarlen
För min själs skull vill jag ge min egendom Vallsjö gård till klostret och hyser hoppet att få mässor lästa för mig och min hustru.

Abboten
(reser sig) Gud har gett dig ett *nytt* sinne, hör jag!

Jarlen
Som själagåva ger jag också denna mässkrud, som jag hemfört från min frankiska resa. *(en i följet går fram till abboten med skruden, som tas emot av novisen)*

Abboten
Gud löne din givmildhet och storsinthet! Mässor för din och din hustrus själar ska läsas vid de tolv apostlarnas altare tre gånger i veckan från nu och allt intill domedag!

Jarlen
Må mina gåvor behaga Gud och dig, fader Sven!

Abboten
För varje själ som gör bättring blir stor glädje i himlen liksom bland oss, Guds ringa tjänare här på jorden. Vill du att jag sänder broder Hagbard till skrivarstugan att sätta upp ditt gåvobrev, så att det redan i dag kan stadfästas med ditt namn och sigill?

Jarlen
Som du vill, fader Sven.

Abboten
Broder Hagbard, gå till skrivarstugan. (Hagbard går)

Jarlen
När nu mitt övervåld är förlåtet vill jag ge löftet, att med all min makt skydda klostret mot skada och överfall. Tiderna är onda och ingen vet vad som kan komma att krävas av er. Sänd mig då ett bud, så skall jag skynda till er hjälp.

Abboten
Du ökar din godhet – med tacksamhet tar jag emot det löftet. Låt oss nu gå till vespern och sedan dela aftonmåltiden.
(alla går uppför trappan; Ingar ensam kvar)

BILD 7. År 1143

Gamle Ingar
Ännu en gård! Ännu ett gåvobrev! Än en gång förmeras dina jordiska rikedomar, Nova Vallis! Kunde jag väcka dig, där du sover din ljumhetens sömn, väcka dig innan din natt kommer!
En gång grydde din morgon, när fader Albero kom hit till den nya dalen och satte sitt enkla träkors i marken och tillbad med sin lilla skara. Då bars du av hänförelse och ödmjukhet i Kristi efterföljd. Trons sol lyste och värmde, nu tätnar natten omkring dig. Och en gång, Nova Vallis, ska du vara borta och utplånad.

Också för mig nalkas aftonen. Snart är min dag här på jorden slut och min själ som ängslats så mycket ska få ro. Min gärning blev så ringa, jag har ofta velat be Herren om ett tecken på att jag tjänat honom rätt, ett tecken …

(borta vid magasinet har facklor tänts)

Ingar Men vad är det för ett ljus jag ser där borta vid muren – ett sådant ljus har jag aldrig sett förr. Så vackert!

Lindorm (in brådskande från trappan) Broder Ingar! (Ingar svarar inte) Vi väntar dig i aftonsången!

Ingar Lindorm, ser du ljuset där borta, så vackert!

Lindorm Nej, jag ser bara mörker, jag ser ingenting.

Ingar Men så sätt dig här och vaka med mig en stund. Jag ser … jag ser.

(han ser intensivt på hur munkarna, de första i Nydala, tågar fram med facklor; de sjunger ”Pilgrimssång”)

DE FÖRSTA MUNKARNAS SÅNG (Pilgrimssång)

Skydda oss från ondskans kval
led vår väg, miserere
Se vår pilgrimsväg är smal, miserere
Se vår pilgrimsväg är smal, miserere
Herre för oss till vår dal
led vår väg, miserere
där vi bygga skall Din sal, miserere

Fröet vilar i sitt skal
led vår väg, miserere
Må det blomma tusental, miserere
Må det blomma tusental, miserere
Herre för oss till vår dal
led vår väg miserere
Nova Vallis ljus och sval, miserere.

Per
(höjer handen som tecken att göra halt) Här sulle de va etter herr Biskopens besked. (pekar) Där ser I bäcken och där ä sjöen. En vik bara, men annars ä de samme vatten vi såg uppepå Källeberget nyss. Och där tar stigen å åt Fryeled, och kullen han talte om, de sa va denne.

Albero
Vi stannar här.

Gunbertus
Ska vi slå läger här för natten?

Albero
För livet om Gud vill.

Arnulfus
(lägger packningen ifrån sig) Vi är framme!

Albero
Fader Bernhard har oss förvisst i tankarna. Nu går han i aftonsången för att bedja för oss, som han ständigt bett för oss under vår färd.

Arnulfus
Veckor och åter veckor är det sedan vi lämnade vårt moderkloster. Jag kan inte räkna dagarna längre, som skiljer oss från Clairvaux.
(ett vargtjut hörs) Vad var det?

Per
Å, de ä bara den gråe. Han brukar hålla te med sin flock oppåt åsen. Han går inte gärna fram till ell, vargen, så hålle I bara ell hela natta ä de inga fara …(där borte står en söen gran, vill I ha hjälp mä'n?

Albero
Tack, Per, vi tar den senare ikväll. Du bör komma hem till Holkaryd innan midnatt. Nu får vi tacka för alla dina tjänster och
ber Gud bevara din hemfärd.

Per
Då ger ja me' å. I kan ha rätt att dä ä sent, men jag har gått i nattamörker förr.

Albero
Jag går med dig till stigen där borta. (båda ut "klövjevägen")

Arnulfus
Det är tid att reda kvällsvarden. *(alla lägger ner facklorna till en eld framför korsplatsen; Arnulfus söker i packningen)*

Gunbertus
(ser sig om) Sten, sten och åter sten.

Ernaldus
Men gullvivor blommar här rikligt. Och där är smultronblad, och såg du lindarna, lummiga och höga, nyss där vi tog oss ner från bergåsen? Det är nog sant ändå som Biskopen utlovat, under stenen ska jorden vara god. Där växer hassel också bortom kullen, här ska nog bli både kryddegård och åker. Om ett par år ska vetet växa tätt här på kullen och örtagård, det har vi redan nästa år.

Gunbertus
I ränseln har jag frön till all slags läkeörter och hälsosamma rötter, som jag samlat i klosterträdgården i Clairvaux. Kan man fiska här i sjön, tror du?

Ernaldus
Här ska finnas både gäddor och abborrar och feta lakar och ålar, sa Per. Det finns de som fiskat klövjekorgarna fulla på en liten stund. Och det har sålts mycket fisk till biskopens förvaltare. Och det lär vara gott om vilt i skogarna också.

Gunbertus
Men det är viktigare ärenden som fört oss hit än goda dagar och jakt och fiske.

Albero
(in med ett par björkkäppar som han fogar till ett kors) Jag ser nu hur allt skall vara. Där borta, just där den masthöga granen pekar in i himlen skall huvudaltaret stå. Där, bredvid

hasselsnåret, blir lekmannaaltaret. Sidokapellen på gläntan där och till höger och in i björkdungen går gången till kapitelsalen … Liksom vårt kloster i Clara Vallis skall det ligga som ett Guds smycke i dalen. (han planterar korset bakom elden; sedan knäfaller alla på båda sidor om korset) Heliga Maria, här är förvisso Din nya dal – Sancta Maria, hic sane tua nova vallis!

(Ingar står helt fängslad av vad han ser; mumlar ”Pie Jesu Domine dona eis requiem” och gör korstecknet)

Lindorm
Broder Ingar, du skrämmer mig, där finns ingenting att se!

Ingar
Jo, broder – ett tecken! Tecknet!

Lindorm
Kom, låt oss gå i aftonsången.

Ingar
Den aftonsången sjunger ni för mig.

Lindorm
Vad är det Ingar?

Ingar
(på väg mot trappan, vänder sig) Bed fader Sven komma till min cell med de heliga sakramenten! (motljus tonar sakta upp)

Lindorm
Är du sjuk? (när Ingar står överst på trappan) Känner du döden?

Ingar
Nej, jag känner livet!

Musik (”Psalm” på CD)

(gradvis ökande motljus)

Kommentarer

BILD 1: Utspelas 1360.
Bönen Hagbard ber ”Herre visa mig Din väg etc” är av Birgitta.

Ingemund i Hökaberg gav sommaren 1359 sin gård till klostret.

I januari 1359 stadfäste kung Magnus klostrets äganderätt till kvarnen i Åby.

Skrapning av pergament med pimpsten förekom enligt Ekerot.

Lindorms yttrande, att han lärt alla kung Davids psalmer utantill syftar på att klostrets regel krävde, att en novis skulle kunna sitt psalterium innan han fick avlägga munklöftena.

Hagbards yttrande ”För att det som görs inte skall falla ur minnet etc” är översatt och förkortat från fornsvenskan. Det förekommer i ett bytesbrev år 1247 av abboten i Nydala (se Nydalaboken sid 40).

”Pesten rasar i Östergötland etc”. Enligt Ortwed härjades Östergötland av pest 1360.

Valdemar Atterdag återtog Skåne år 1360.

”1600 ålar från Skeen och 20 tunnor sill från Öland.” Inkomsten från Skeen var just 1600 ålar (se Nydalaboken sid 114). Beträffande sill från Öland anslog biskopen år 1279 Ottenby och S. Möckleby kyrkor till Nydala ”med hänsyn till Nydalas trängtan till sill.” (Se Ortwed)

Avradens storlek varierade enligt Sigurd Pira mellan ½ pund smör och 10 pund, i penningar från en örtug till en skilling.

”Det är gott att bo under krumstaven”, talesätt citerat av Pira.

Landbondens ed citerad efter Pira.

Reglerna för försäljning på marknad samt uppgiften om att ingen unghäst skulle säljas förrän den bytt tänder fyra gånger enligt Pira.

”Som elden föds ur gnistan etc” av Birgitta.

BILD 2: En månad senare.
Hagbards första uppläsning ”När du går till kapitel etc” enligt en av de äldsta cistercienserskrifterna.

Legenden om Bernhards underverk enligt ett följebrev av Gottfrid av Auxerre till biskop Eskil. Översatt av mig från danskan.

”Låt oss nu tala om vår ordens angelägenheter etc” samt bekännelser och avkunnande av straff enligt föreskrifterna i sedvaneboken.

Munkvigningen inte riktigt överensstämmande med verkligheten. Testamentet uppgjordes först, därefter löftet till abboten. Detta ägde rum i kapitelsalen, därefter fortsattes munkvigningen i kyrkan.

Lindorms fängslande inträffade år 1360. ”På Eringisle Jarls befallning fängslades han av dennes tvenne följmän och berövades sin egendom.”

BILD 3: År 1379
Uppgifterna om åderlåtning och dess missbrukande enligt Ortwed.

Lindorms yttrande ”Fyra år satt jag i hans fängelse etc”. På ting i Jönköping 1364 blev han fri och jarlen återlämnade egendomarna.

Jarlens gåva Vallsjö gård gavs år 1379 (Nydalaboken sid 102).

De gårdar Lindorm ägde var enligt Hall Nederlid i Ryudaholms s:n och Släthult i Fryeleds s:n.

Ett altare i kyrkan kallades ”De tolv apostlarnas altare”, vilket framgår av ett löfte till Karl Näskonungsson Natt och Dag år 1349 (Nydalaboken sid 101).

PERSONERNA
Abbot Sven, abbot 1356 – 1389
Torald nämns som cellerarius (skaffare) ca 1192. I samma handling nämns Hagbard, fast som konvers (Nydalaboken sid 49).

Ingar och Johannes är fritt uppfunna.

Lindorm och jarl Sunasson, se ovan.

Ingemar Yring var häradsfogde på 1370-talet (Nydalaboken sid 86).

GÅRDARNA
Svenstorp till klostret år 1353, Fiskaby år 1280 och 1349, Bosaryd år 1393 och Rolstorp år 1320 – allt enligt Ortwed.

LITTERATUR
Edv Ortwed: Cistercienserordenen og dess klostre i Norden I-II
Fritiof Hall: Bidrag till kännedomen om cistercienserorden i Sverige
E. Lönnberg m fl: En bok om Nydala kloster
C.P.O. Christiansen: Bernard av Clairvaux
Sigurd Pira: Från Norra Smålands medeltid. Kyrkohistoriska studier.

Diverse uppslags- och samlingsverk.